

Содор муз

Олександр Яременко

ФІЛАТЕЛІСТИЧНА ШЕВЧЕНКІАНА

Тарас Шевченко – художник

Мистецька спадщина Т. Шевченка – твори живопису і графіки, що збереглися, – налічує 835 робіт [2, т. 1, 399]. За часом виконання їх поділяють на три періоди: від перших робіт до академічного періоду й до заслання (1830–1847), твори років заслання (1847–1857) і роботи, виконані після повернення із заслання до смерті художника (1857–1861).

З мистецької спадщини першого періоду пошта СРСР з нагоди 175-річчя від дня народження Є. Гребінки видала 1987 р. маркований конверт з репродукцією акварельного портрета письменника, що його виконав Шевченко в Петербурзі. У 1957 р. в серії марок “Писатели нашей Родины”

вийшла марка “Великий український народний поет Т. Г. Шевченко”. На ній портрет митця (за картиною І. Рєпіна) та ілюстрація до поеми “Катерина” за однойменною картиною Шевченка (1842). Репродукцію цієї ж картини відтворено на марці 1979 р. в серії “Изобразительное искусство УССР”. На купоні до марки текст російською та українською мовами: “Тарас Григорович Шевченко.

1814–1861. Великий народний художник України. Основоположник критичного реалізму в українському живопису”. З нагоди 50-річчя заснування Державного музею Т. Г. Шевченка 1999 р. з’явився конверт з оригінальною маркою, на якій зображено “Катерину”. Пошта України 2007 р. започаткувала серію філателістичних випусків (2007–2014) до 200-річчя від дня народження Т. Шевченка. 2008 р. вийшли марки з “Катериною” та репродукцією акварельного малюнка “Циганка-ворожка” [див. 3 стор. обкл.]. До речі, за цей малюнок Рада петербурзької Академії мистецтв утретє відзначила Шевченка срібною

медаллю 2-го ступеня. На всі твори цього періоду відчутний вплив справила творчість К. Брюллова, роботи якого копіював Шевченко. Серед них – “Останній день Помпеї”, “Перерване побачення”, “Сон бабусі і внучки” та акварельна копія з олійного портрета І. Крилова (1839), яка за своєю композицією нагадує відомий Шевченків автопортрет 1840 р.

Під час першої подорожі в Україну в 1843–1844 рр. Шевченко закінчив картину “Селянська родина” (1843), яка відтворена на марці 2009 р. та на поштовому блоці 2007 р. У вересні 1843 р. художник відвідав Кирилівку, де зробив малюнок хати батьків, відтворений на марці СРСР 1961 р. (на ній помилково вказано “Хата Шевченка”) та на поштовому блоці 2007 р. На полях цього блоку (праворуч) подано портрет діда по батьківській лінії І. А. Грушевського (1761–1849).

Під час другої подорожі в Україну (1845–1847) Шевченко відвідав Полтаву, де в серпні 1845 р. виконав акварельний малюнок “Будинок І. П. Котляревського в Полтаві”. Фрагмент цього малюнка використано для оформлення конверта місцевого випуску до відзначення 200-річного ювілею І. П. Котляревського в Полтаві 1969 р.

У 2002 р. пошта України започаткувала серію марок “Київ очима художників”. Відкривають її репродукції мистецьких творів Шевченка, намальованих під час його другої подорожі в Україну: “У Києві” (офорт, 1844), “Аскольдова могила” (сепія, акварель, 1845) та “Костьол Святого Олександра в Києві” (акварель, 1846) [див. 3 стор. обл.].

1846 р. в Седневі Шевченко виконав олією портрет І. Лизогуба (1787–1867), який потім матеріально допомагав поетові під час заслання. На початку квітня 1847 р.

художник перебував у селі Бігачі на Чернігівщині, де намалював останній малярський твір до заслання – портрет дружини свого знайомого княгині Є. Кейкуатової, “шедевр нашого і один із видатних творів європейського малярства першої половини XIX віку” [1, 164]. Портрети І. Лизогуба і

Є. Кейкуатової відтворені на марках серії “Перлини мистецького спадку Тараса Шевченка” 2009 р.

У роки заслання (1847–1857), незважаючи на царську заборону, Шевченко-художник працював, найплідніше – у жанрі пейзажу – під час участі в Аральській та Каратауській експедиціях. Відомо 124 завершених твори й понад 220 ескізів та начерків цього періоду. В укріплення Раїм на річці Сирдар’ї Шевченко прибув у складі Аральської описової експедиції 19 червня 1848 р. На поштовій марці 2012 р. зображено акварельний малюнок “Укріплення Раїм” (1848). Під час цієї експедиції Шевченко кілька разів відвідував острів Кос-Арал у північно-східній частині Аральського моря, де виконав численні замальовки. Одна з них – акварель “Місячна ніч на Косаралі” (1849) – зображена на марці 2012 р. [див. 3 стор. обл.].

Досить значну частину мистецької спадщини цього періоду складають жанрові композиції окремих тематичних груп. Одна з них присвячена побутові казахського народу. На поштовій марці 2011 р. зображено малюнок “Казашка Катя” (папір, сепія), виконаний улітку 1857 р. в Новопетрівському укріпленні. На ньому – сестра няньки старшої доньки коменданта укріплення І. Ускова Катя Каракоз із каганцем, яка стоїть біля надгробка (один із релігійних звичаїв

казахів). На поштовому блоці 2010 р. зображено малюнок 1856 р. “Казашка” (інша назва “Казашка над ступою”, папір, сепія). Дослідники творчості припускають, що і для цієї роботи позувала Катя Каракоз.

Мистецька спадщина Шевченка останнього періоду життя кількісно невелика. Повертаючись із заслання, художник зупинився в Москві у М. Щепкіна (11–26 березня 1858 р.), де 16 березня намалював портрет господаря. Уперше цей портрет з’явився на поштовій марці СРСР 1949 р., до 125-річчя заснування Малого театру в Москві. Серед портретів драматургів і акторів, які прославили театр, портрет М. Щепкіна. До 175-річчя від дня народження М. Щепкіна, “основоположника реалізму в російському сценічному мистецтві”, 1963 р. пошта СРСР видала марку з портретом М. Щепкіна роботи Т. Шевченка.

В останні роки перебування на засланні в художника визрів намір після звільнення цілком присвятити себе мистецтву офорта (акватинти), щоб поширювати в народі офорти з картин великих художників, а також власні твори. Повернувшись із заслання, Шевченко виконав кілька копій малюнків Рембрандта, Мурільо, І. Соколова та М. Лебедєва. За живописним твором Рембрандта “Притча про робітників на винограднику” (1637, Державний Ермітаж) та картиною І. Соколова “Приятелі” Шевченко 1859 р. виконав офорти й подав їх до Ради Академії мистецтв із проханням надати йому звання академіка гравюри. 2 вересня 1860 р. Рада ухвалила рішення про надання Тарасові Григоровичу звання академіка з гравірування.

Більшість творів Шевченка, створених у Петербурзі в останні роки життя, – автопортрети, виконані в техніці офорта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. – К.: Мистецтво, 1994. – 352 с.
2. Шевченківський словник: У 2 т. / Кирилюк Є.П. та ін. – К.: Головна редакція УРЕ, 1976. – Т. 1. – 416 с.

Отримано 15 січня 2013 р.

м. Куїв